

показники цих двох груп істотно відрізняються. Можна з впевненістю сказати, що більш доросла аудиторія слухачів сприймає найбільше саме тексти пісень, спираючись на головні переживання персонажу пісні та асоціюючи рядки пісень з певним образом, картиною, що чітко постає в уяві. Щодо першої, більш молоді аудиторії слухачів, то більшість з них оцінювала не саме текст пісні, як її смислову частину, та не саме музику, як важливий акомпанемент до слів, як дві ланки пісні, що поєднуються одна з одною та є нерозривними. Інформанти уважно прислуховувалися до деталей звучання музики та більш за все оцінювали коректність поєднання звуку з рядками. Напевно, таке різне сприйняття музичних творів залежить від віку, психологічного стану та досвіду кожного з опитуваних та, звичайно, у різному віці, ті ж самі люди, можливо, дали б зовсім інші відповіді на поставлені їм питання та їхнє сприйняття та розуміння дуже змінилося б за роки. Отже, у експерименті було визначено, що є важливим для молоді у пісні, як складному семіотичному утворенні, а саме – текст пісень та гармонійне поєднання тексту з музичним рядом.

Список використаної літератури

1. Белянин В. П. Психолінгвістика / В. П. Белянин. – 2-е изд. – М. : Флинта : Московский психолого-социальный институт, 2004. – 232 с.
2. Выготский Л. С. Избранные психологические произведения / Л. С. Выготский – М. : Наука, 1956. – 320 с.
3. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн – СПб. : Издательство «Питер», 2000 – 712 с.
4. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Л. В. Щерба. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 432 с.

Аліна Радзіх

ОСОБЛИВОСТІ ПОЗНАЧЕННЯ СТРАХУ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Фразеологічна наука на сучасному етапі її розвитку характеризується активізацією наукової думки до вивчення фразеологічної семантики, походження та функціонування її одиниць, національно-культурної специфіки і фразеологічної символіки в лінгвокультурологічному аспекті. Від визначення фразеологічної одиниці (далі – ФО), характеристики її значень, класифікацій, науковці перейшли до з'ясування ролі фразеологізму у комунікації людини, до встановлення особливостей мислення окремої особистості і етносу взагалі.

Фразеологія національної мови збагачується та вдосконалюється, вбираючи в себе безцінні скарби із приказок і прислів'їв, афоризмів і анекдотів, дотепів і каламбурів, сентенцій і парадоксів, літературних цитат і ремінісценцій, професіоналізмів, мовних штампів і кліше – з усього, що впродовж багатьох сторіч плекає і зберігає у своїй пам'яті носій мови – народ. Однак особливістю фразеологічного фонду мови є його усталеність. На відміну від лексики, фразеологічний фонд не має такої динаміки, як лексичний [6, 46].

Особливий інтерес представляє порівняльне вивчення фразеології споріднених мов, бо існує тісний зв'язок у їхньому розвитку та формуванні. У цьому випадку виникають і певні труднощі: іноді буває важко встановити, що є наслідком спільного історичного

розвитку, а що утворилося на ґрунті окремої мови. Отже, **актуальність** дослідження полягає у тому, що зіставне вивчення слов'янських мов дає можливість встановлення спільних та відмінних рис у їхній структурі. Зокрема, порівняння української і польської фразеології на позначення емоційного стану людини дозволяє виявити джерела, які було використано для утворення цього пласту ФО, а через них зрозуміти особливості світобачення українців і поляків, виявити їхнє ставлення до себе та до інших, взагалі усвідомити особливості картини світу цих народів.

Мета пропонованого дослідження – дослідити і порівняти семантику та структуру українських і польських фразеологічних одиниць на позначення емоційного стану людини, зокрема страху. **Матеріалом** послуговували 35 українських і 42 польських фразеологізмів.

Ми спираємося на вузьке розуміння терміну *фразеологічна одиниця*, яке запропонував Л. Г. Авксент'єв. Науковець вважає, що не можуть бути об'єктом вивчення фразеології речення на зразок прислів'їв, крилатих виразів, цитат, штампів, які також є стійкими зворотами, але за своєю будовою становлять закінчені судження, самостійні комунікативні одиниці [1, 41]. На думку О. О. Селіванової, фразеологізми – це словосполуки, які людство формувало й формує залежно від ситуації, стереотипів, тобто їх виникнення зумовлене багатьма чинниками. Вони несуть особливе підґрунтя у своєму змісті, і чи цей зміст є позитивний чи негативний, ми можемо зрозуміти, тільки розкривши значення самого фразеологізма.

Польські лінгвісти А. Левицький та А. Пайдзінська вважають, що ФО – це суспільно закріплені "нерегулярні" сполучення слів, значення яких не виводяться із значень компонентів і які можуть містити слова або форми слів, що не функціонують у вільних синтаксичних зв'язках [9, 55].

Емоції (від фр. *emotion* – «хвилювання», «збудження») – складний стан організму, що припускає тілесні зміни поширеного характеру в диханні, пульсі, залозо-виділеннях. Якщо емоція інтенсивна, тоді настає порушення інтелектуальних функцій, можливе роздвоєння особистості і тенденція щодо дії неврівноваженого чи протопатичного характеру [5, 24].

Спираючись на класифікацію американського вченого К. Е. Ізарда, до фундаментальних емоцій відносимо: *інтерес, радість, горе-страждання, гнів, відразу, презирство, страх, подив, сором, вину* [4, 54]. Ми обрали найсильнішу негативну емоцію – страх – переживання, що викликане отриманою прямою або непрямою інформацією про реальну або уявлювану небезпеку, очікування невдачі. Страх є найсильнішою негативною емоцією [4, 87].

Значна група українських фразеологізмів містить дієслово *боятися* та іменник *страх*: *боятися своєї (власної) тіні; [і] духу боятися чийого; мати страх [на душі]; дроз сіпає; взятися страхом; завдавати (задавати) страху кому; наганяти (наводити, і т. ін.) страху (страх) на кого, кому, на що; зазнавати страху; набратися (натерпітися) страху; побіліти зі страху; як чорт (дідько) ладану боятися.*

У польській мові дієслово *bać się* та іменник *strach*, а також їхні синоніми виступають у наступних ФО: *bać się kogoś (czegoś) jak ognia; bać się kogoś (czegoś) jak (morowej) zarazy (książk); bać się kogoś (czegoś) jak morowego powietrza; bać się kogoś (czegoś) jak zapowietrzonego; lękać się własnego cienia; strach ściska komuś żołądek; (aż) strach mówić (pomyśleć, patrzeć, spojrzeć); mieć stracha; portki się komuś trzęsą (ze strachu); napędzić komuś strachu (pot.stracha); pod strachem; strach kogoś obleciał; mieć boja.*

У деяких ФО описано зовнішні фізіологічних вияви цієї емоції за допомогою дієслів *труситися, тремтіти, дрижати, цокотіти*: *жижки трясуться (трусяться, тремтять, дрижать і т. ін.) у когось; цокотіти (цокати) зубами*.

У польській мові зовнішні фізіологічні вияви страху передаються за допомогою дієслів: *dzwonić, szczekać, trząść się, drżeć, dygotać*: *(ktoś) dzwoni / szczeka zębami [ze strachu]; zęby dzwonią / szczekają (komuś); każda żyłka w kimś się trzęsie; łydki (komuś) drżą / dygoczą / trzęsą się; trząść się, drżeć jak listek, liść; (ktoś) trzęsie się jak barani ogon*.

При описі фізіологічного стану людини під час переживання цієї емоції страх пов'язується з такими соматизмами, як *живіт, п'яти, жижки, зуби, волосся, серце, око*: *аж у животі похолонуло; душа в п'яти сховалась; [аж] жижки трясуться (трусяться, тремтять, дрижать і т. ін.) у когось; вибивати зубами чечітку (третяка); [аж] вухнали кувати зубами (жарт.); цокотіти (цокотати, цокати) зубами; вибивати зубами чечітку (третяка) аж волосся дибки стало; аж око в'яне; серце опинилося в п'ятах у кого; серце стигне (холоне); серце падає (обривається)*.

У польській мові в складі аналізованих ФО виступають наступні соматизми: *żyłka, gardło, zęby, włosy, nogi, głowa, ramiona, łydki, serce, żołądek*: *każda żyłka w kimś się trzęsie; strach ściska, chwytą kogoś za gardło, dławi, dusi w gardle; (ktoś) dzwoni / szczeka zębami [ze strachu]; zęby dzwonią / szczekają (komuś); włos staje / włosy stają (komuś) [dęba] [na głowie]; (coś) jeży (komuś) włosy na głowie; strach jeży włosy; nogi (komuś) wrosły w ziemię; (ktoś) wciąga / wtula / wciska głowę w ramiona; łydki (komuś) drżą / dygoczą / trzęsą się; serce zaczęło bić, zabiło lękiem; serce zamiera z trwogi; strach ściska komuś żołądek*. Наявна ФО, у якій виступає гіперболічна одиниця: *lękać się własnego cienia*.

У значній групі фразеологізмів описані фізіологічні стани при почутті страху: в переляканій людини змінюється колір шкіри (*побіліти зі страху; білий (побілів), як смерть; білий, як стіна; побіліла, як полотно; побіліла, як хустка*), починає рухатися волосся (*волосся стає дибки*), виступає піт (*обливатися холодним потом; аж сорочка попелотніла*), ускладнюється процес дихання (*тамувати подих*), холоне, призупиняючи свій потік, кров (*кров холоне в жилах*). При сильному переляку втрачається орієнтація у просторі (*земля вислизає з-під ніг*) й відчуття реальності (*ні живий, ні мертвий*).

У польській мові відображена втрата здатності усвідомлювати реальність, унаслідок чого у людини призупиняються основні рухові функції – *nogi (komuś) wrosły w ziemię; (ktoś) stał jak wryty* «*ktoś zatrzymał się nagle, gwałtownie, zwykle pod wpływem strachu, zdumienia, na widok czegoś*»; *(ktoś) stoi jak przyrosnięty; (ktoś) stoi jak przykuty; jak skamieniały; jak piorunem rażony; jak wrosnięty w ziemię; jak posąg; jak zamurowany; jak słup; (ktoś) kamienieje ze strachu*.

На фізичному рівні налякана людина може відчутти, що її душа рухається, а серце товче – *душа в п'яти сховалась; дзигарі б'ють «серце товче з переляку» (дзигар – «застаріла назва годинника» [3, 379])*. Іноді *serce*, або *душа*, які стають прямим об'єктом дії, зовсім перестають функціонувати на якийсь час: *мліти душею (серцем), серце завмирає, холоне серце (душа)*. У польській мові фразеологізм *umierać ze strachu* демонструє, що страх може призвести навіть до смерті.

У фразеологізмах цієї семантичної групи зустрічається назва рослини – *осика*: *трясється, як осичина / trząść się, drżeć jak osika; trząść się, drżeć jak listek, liść (osiki)*. У народній свідомості назва цього дерева пов'язується зі страхом, бо під час вітерцю кожен листочок тремтить і видає своєрідний шелест. У результаті складається враження, що осика тремтить. У аналізованих ФО наявна лексика на окреслення *дідька (чорта) / diabła*: *як чорт*

(дідько) ладану бояться / bać się kogoś (czegoś) jak diabeł święconej wody. Варто зазначити, що дідько / diabeł виступає тут не як причина появи цієї емоції, а як суб'єкт, що її переживає під загрозою сакральної речі.

У польських словниках знаходимо ФО, які окреслюють сильне емоційне потрясіння зі страху, під час якого у людини може відбутись неконтрольоване випорожнення кишечника: *robić w portki (w majtki) ze strachu*. Слід зазначити, що в українській мові ми маємо вульгарний відповідник, який з етичних мотивів не подаємо в роботі.

Отже, порівнюючи фразеологізми обох мов, виділяємо ряд подібностей і відмінностей.

Подібності полягають у наступному:

1. наявність еквівалентних ФО: *trzęsie się, як осичина, бояться своєї (власної) міні, мати страх [на душі] / trząść się, drzeć jak osika, lękać się własnego cienia, mieć stracha*;
2. наявність частково подібних ФО: *аж волосся дибки стало / włos staje; цокотіти (цокотати, цокотати) зубами / ktoś dzwoni / szczeka zębami [ze strachu]*;
3. в обох мовах виступають однакові соматизми (*зуби / zęby, волосся / włosy*), а також наявна назва дерева (осика / *osika*).

До відмінностей відносимо наступне:

1. в українській мові є фразеологізми, які пов'язані з танцями, елементом танцю (*чечітка, третяк*); тільки в українській мові наявні соматизми: *живіт, жижики, очі*;
2. відсутні в українській, але є у польській мові такі соматизми: *żyłka, gardło, nogi, ramiona, łydki, serce, żołądek*; у польській мові, окрім соматизмів і назв рослин, присутня ще й назва тварини – *baran*.
3. особливістю українських ФО є наявність лексики на позначення ковальського виробу – *цвяха «вухналя»*.

Таким чином, дослідження українських та польських фразеологічних одиниць на позначення страху засвідчує наявність значного спільного фразеологічного пласту у цих мовах, а також демонструє специфіку фразеології досліджуваних мов.

Список використаної літератури та джерел

1. Авксентьев Л. Г. Сучасна українська мова: фразеологія: посібник для студентів філологічних факультетів університетів / Л. Г. Авксентьев. – Харків : Вища школа, 1983. – 137 с.
2. Словник української мови : В 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К. : Наукова думка, 1970 – 1980.
3. Словник української мови: В 4-х т. / За ред. Б. Грінченка. – К.: Либідь, 1907 – 1909. – 379 с.
4. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард. – СПб. : Питер, 2007. – 54 с.
5. Киричук О. В. Основи емоцій / О. В. Киричук. – К. : Либідь, 2006. – 632 с.
6. Писаренко А. В. Фразеологія як особливий вид лексики / А. В. Писаренко, Л. М. Лещенко. – К. : Либідь, 2009. – № 5. – С. 45 – 47.
7. Білоноженко В. М. Словник фразеологізмів української мови / Білоноженко В. М., Гнатюк І. С., Дятчук В. В., Неровня В. Н., Федоренко Т. О.; відповідальний ред. Винник В. О. – К. : Наукова думка, 2003. – 788 с.
8. Pajdzińska A. Frazeologia / A.Pajdzińska, A. M. Lewicki // Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. – Wrocław, 1993. – S. 307–313.
9. Słownik frazeologiczny języka polskiego / S. Skorupka. – Warszawa : Wiedza Powszechna, 1974. – 262 s.
10. Słownik idiomów polskich PWN / Pod red. L. Drabik. – Warszawa: Wydawn. Naukowe PWN, 2013. – 428 s.